

2023-11-01

Dnr KN2023/03699

Klimat- och näringslivsdepartementet
Kemikalieenheten, Kemikalier och avfall

Erikshjälpen Second Hand:s yttrande över **EU-kommissionens förslag på revidering av Avfallsdirektivet (2008/98/EG)**

Erikshjälpen är en barnrättsorganisation med en ideell second hand-verksamhet. Tillsammans har vi en gemensam vision; En förändrad värld där barns drömmar får liv.

Erikshjälpen Second Hand driver 63 butiker samt en e-handel som tillsammans förra året cirkulerade nästan 11,5 miljoner varor till återanvändning. År 2022 delade vi ut 89,4 miljoner kronor i överskott till barnrättsorganisationen Erikshjälpen och ESH:s partnerorganisationer, utöver särskilda insamlingar till Världens barn samt Ukraina. Vi tog emot över 400 ungdomar i sommarjobb, gav en stöttad anställning till mer än 300 personer och hade omkring 3000 volontärer. Varje dag får över 1000 personer möjlighet till praktik och arbetsträning i våra butiker.

Erikshjälpen Second Hand samlar in gåvor från privatpersoner och företag som sorteras, återanvänds eller förbereds för återvinning. Vi är Sveriges ledande second hand-kedja och gör genom återanvändningen, överskottet och det sociala arbetet en enorm samhällsnytta. Över 30 år har vi byggt upp erfarenhet och särskild kompetens i insamling, sortering och förberedelse för återanvändning av textil.

Erikshjälpen Second Hand har lämnat ett gemensamt remissvar med nätverket Ideell Second Hand (ISH). Det står vi bakom men vill som remissinstans ytterligare understryka några punkter.

Sammanfattning av Erikshjälpen Second Hands ställningstaganden:

- Erikshjälpen Second Hand tillstyrker förslaget om att införa EU-gemensamma mål för minskat matsvinn till år 2030
- Erikshjälpen tillstyrker införandet av ett harmoniserat utökat producentansvar för textilier inom EU
- Nya system som införs måste värna civilsamhällets roll genom att inte hota ideella aktörer som baserar sin verksamhet på insamling, sortering och återbruk av textil
- Producentansvarsorganisationen bör vara statligt styrd och förlagd inom lämplig myndighet
- Erikshjälpen avstyrker förslaget att producentansvarsorganisationer ska ges möjlighet att tjäna pengar på systemet
- Erikshjälpen Second Hand tillstyrker att producentansvarsorganisationen kostnadsfritt ska samla in textilavfall som skapas hos icke-avfallsbehandlande verksamheter
- Erikshjälpen Second Hand avstyrker förslaget att insamlad textil ska bedömas som avfall vid insamling
- Lagt förslag för producentansvar ger inte kraftfullt nog incitament till producenter att minska den absoluta volymen av textilier som släpps ut på marknaden

Förebyggande av matsvinn

Erikshjälpen Second Hand tillstyrker förslaget om att införa EU-gemensamma mål för minskat matsvinn till år 2030. För att svara mot syftet att skapa förutsättningar att göra ett stabilt bidrag till SDG Target 12.3 anser vi att målen bör sättas högre än 10 respektive 30 %.

System för utökat producentansvar för textilier

Erikshjälpen tillstyrker i sin helhet införandet av ett harmoniserat utökat producentansvar för textilier inom EU. Vi lyfter nedan punkter som är särskilt viktiga att iaktta för att införandet av ett nytt producentansvarssystem ska uppfylla sitt syfte att gynna en hållbar utveckling, och inte riskera att slå ut sociala företag och ideella organisationer verksamma inom återbrukssektorn idag.

Artikel 1

Ändringar

Under punkt (2) samt under Artikel 22 a 1. beskrivs vilka producenter som omfattas av producentansvar. Erikshjälpen Second Hand tillstyrker att endast den som sätter textila produkter på marknaden för första gången, det vill säga inte för återanvändning eller återbruk/återvinning, ska omfattas av producentansvarssystemet. Det är dock viktigt att den producent som till majoritet av sin verksamhet ägnar sig åt nyproduktion omfattas av reglerna, och att återbruksproduktion som del av verksamhet inte fråntar producenten ansvar för nyproducerat som släpps ut.

Artikel 22c

Producentansvarsorganisationer för textilier

Punkt 1. och 2. anger att det står producenten fritt att välja mellan ett antal av myndighet auktoriserade producentansvarsorganisationer för att fullgöra dess skyldigheter och att flera producentansvarsorganisationer rekommenderas för att skapa god konkurrens emellan dem. Erikshjälpen Second Hand avstyrker dessa rekommendationer och anser att producentansvarsorganisationen bör vara statligt organiserad, placerad inom lämplig myndighet för att verka på ett neutralt sätt för ökad hållbarhet. Organisationen bör vara frikopplad producenterna. Om organisationerna som ska utföra producentansvaret styrs av utav producenterna valda tjänstemän finns en stor risk för ohållbar företagspåverkan.

Många viktiga ansvarsområden som påverkar producentansvarssystemets bidrag till en hållbar utveckling vilar på producentansvarsorganisationerna. Exempelvis information till konsumenter och att granska efterlevnad av ekodesignkrav för anpassning av producentavgiften. Här finns stora riskkällor när producentansvarsorganisationen är för nära sammankopplad med producenterna.

Punkt 3 (a) föreslår att producentavgiften till producentansvarsorganisationen baseras på ekodesignkrav och lämpliga beräkningsmodeller, så att den som förorenar mer och tar mer jungfruliga resurser i anspråk ska betala mer för producentansvarssystemet. Erikshjälpen Second Hand tillstyrker denna princip som är bra och viktig. Att kvantifiera hållbarhetsaspekter till ett pris är komplicerat och vi ser risker med att denna granskning sker hos en av producenten utvald organisation. Summan bör därutöver motsvara den faktiska skada som textilproduktionen har på människa och planet. Ekodesignkraven måste därtill kompletteras med sociala hållbarhetsaspekter för att vara relevanta som ett styrmedel mot hållbarhet på ett mer omfattande vis. Utan det sociala svarar kraven inte mot producentansvarets syfte att skydda både miljö och hälsa.

Skrivelsen under punkt 3 (b) innebär en stor risk för ideella aktörer verksamma inom återbruk och återvinning av textilier idag. Producentansvarsorganisationen och indirekt producenterna, ges en möjlighet att tjäna pengar på producentansvaret vilket ger dem

anledning att själva söka affärsmodeller som kan generera intäkter. Det innebär ett minskat intresse att samverka med ideella aktörer och istället hålla kvar så mycket material som möjligt i egen regi, alternativt sälja material för återbruk till ideell second hand. Ägandeskapet över material för återbruk måste finnas hos återbruksaktörer i första hand. Producentansvarets viktigaste mekanism är att ge en kännbar kostnad som förmår producenterna att ställa om till mer hållbara produktionsmetoder och -volym, men här tillåts de istället att göra affär på systemet. Detta gynnar en fortsatt överproduktion och hotar ideella aktörer. Erikshjälpen Second Hand avstyrker förslaget.

Enligt (24) s.35 rekommenderas en-fraktionslösning för insamling av textil för återbruk och textilavfall. Detta går inte att utläsa av det färdiga förslaget till förändring av avfallsdirektivet. Insamling i ett gemensamt flöde för återvinning och återbruk försvårar för aktörer vars främsta verksamhet baseras i insamling och försäljning av textil för återbruk. Vi framhåller att insamling bör ske i två flöden stöttat av tydlig konsumentinformation och möjlighet att fritt flytta textilier mellan flödena. Alternativt måste en första sortering ske i anslutning till insamlingsplatsen för att den ideella aktören ska kunna ta emot ett rent återbruksflöde, kostnadsfritt. Insamlingen riskerar annars avleda material från aktörer som Erikshjälpen Second Hand som har insamling i butik och hos konsument, frivilliga insamlingsplatser som producentansvaret enligt 6. (a) ska samarbeta med.

5. (c) samt Artikel 22 a (System för utökat producentansvar för textilier) 4. (a) (4) framhåller att producenterna genom producentansvarsorganisationen ska bära kostnadsansvar även för insamling, transport och behandling av avfall som genereras av sociala företag och icke avfallsbehandlande organisationer som deltar i insamlingssystemet. Erikshjälpen Second Hand tillstyrker och vill särskilt uppmuntra att producentansvarsorganisationen kostnadsfritt ska samla in textilavfall som skapas hos ideella organisationer och andra icke-avfallsbehandlande verksamheter. Detta bör gälla oavsett insamlingskanal då samtligt kläd- och textilavfall i dessa verksamheter emanerar från producentansvarsorganisationens medlemmars produktion. Under dessa förutsättningar görs civilsamhällets möjligheter att samla in textilier och verka för ökat återbruk bättre än idag, och producentansvaret lever upp till sitt krav att "ge sociala företag lika eller förmånlig behandling" (11.).

Erikshjälpen Second Hand tillstyrker förslagen 10. och 11. om att sociala företag inte kan vägras delta i insamlingssystem samt att de ska ges lika eller förmånlig behandling. Det är av största vikt att införandet av ett nytt system inte hotar de ideella aktörer som utformat och drivit dagens fungerande återbruks- och återvinningssystem för textilier. Dessa aktörer utgör en viktig del av ett tryggt och starkt civilsamhälle, vars verksamhet till stor del finansieras av arbetet med textilier och där de besitter en särskild kompetens inom insamling, sortering och försäljning av textilier för återbruk och återvinning.

Erikshjälpen Second Hand tillstyrker förslaget 13. om att producentansvarsorganisationerna aktivt ska delta i att informera konsumenter om insamlingssystemet, hållbar konsumtion och miljöeffekter med förbehåll att informationen som ges till konsumenter inte får färgas av företagens egna intressen utan måste granskas av tredje part samt stötts av lagstiftning som motverkar grönmålning.

Erikshjälpen Second Hand tillstyrker förslaget 17. (a) och (b). Avfallshierarkin måste styra utformandet av insamlings- och behandlingslösningar samt målsättning och uppföljning av producentansvarssystemet för att säkerställa att insamlade resurser hanteras på bästa sätt. Målsättning, uppföljning och transparent kommunikation av systemets prestation i relation till avfallshierarkin är avgörande.

Erikshjälpen Second Hand avstyrker förslaget 3. om att insamlad textil ska bedömas som avfall vid insamlingen. Insamlad textil är inte att anse som avfall förrän det genomgått en professionell sorteringsprocess hos ideell aktör eller inom producentansvarssystemet auktoriserad sorterare, som bedömt textilen som icke lämplig för återbruksmarknaden enligt de EU-gemensamma kriterier som föreslås utvecklas. Om insamlat material tvärtom bedöms vara avfall till dess att en sorterare bedömt det som återbrukbart, hindrar det många ideella organisationer att delta i sorteringsprocessen eftersom de då måste strukturera om en i hög utsträckning decentraliserad volontärsdriven verksamhet till avfallsbehandlingsanläggningar. Alternativt måste en första sortering ske av annan part direkt vid samlingsplats och återbrukbart material därefter tilldelas den ideella aktör som är samarbetspart vid samlingsplatsen.

Att direkt bedöma samtlig insamlad textil som avfall gynnar inte vidare behandling enligt avfallstrappan där syftet är att höja återanvändningsgraden. Ideella second hand-aktörer har fokus på återanvändning och producentansvarets insamling bör ha fokus på återvinning av icke återbrukbart och textilavfall.

Om all textil bedöms som avfall vid insamling tillfaller det kommunen enligt nuvarande avfallsmonopol. Hur detta ska fungera måste klargöras. Producentansvarsorganisationen får inte vägra samverka med ideella aktörer, men kommunerna kan neka tillstånd att samla in. Allt fler kommuner driver egna affärer kring textil för återbruk och återvinning, vilket väntas öka vid införandet av nya direktiv 2025. Frågan om äganderätten till insamlat material är av största vikt, där återbruk och ideella aktörer måste ha rätt till insamlat material.

Brister att komplettera i förslaget:

- Förslaget för utökat producentansvar för textilier innehåller inget förbud eller skrivelse mot att förstöra osålda produkter eller retur.
- Den totala produktionen och konsumtionen av textilier måste minska för att nå en hållbar nivå. Trots det syftar inte föreslagna åtgärder inom producentansvarssystemet tillräckligt kraftfullt till att lösa just överproduktion och överkonsumtion. En minskning av absoluta volymer av textilier som släpps ut på marknaden är nödvändig för att nå uppsatta hållbarhets- och klimatmål. Det räcker inte att enbart samla in och öka cirkuleringen av material. Systemet måste bemöta den grundläggande problematiken på ett mer omfattande och effektivt sätt. Dagens produktionssätt leder förutom negativ påverkan från produktion, till ökande avfallsmängder som inte kan hanteras korrekt. Det ger dumpning av textil som förstör livsmiljöer eller till förbränning av material som borde återvunnits. Affärsmodeller som bygger på "fast fashion", stora volymer av billiga plagg i låg kvalitet, måste kraftfullt motarbetas för att nå en konsumtionsnivå som ryms inom planetens gränser.

Anette Alm Gustafsson, verkställande chef

Erikshjälpen Second Hand